

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/nauka/konferencje-naukowe/26729,Konferencja-naukowa.html>
01.03.2026, 00:51

Strona znajduje się w archiwum.

Konferencja naukowa

W dniu 5 listopada br. w Sali Kameralnej Filharmonii Rzeszowskiej odbyła się konferencja naukowa Arcybiskup Ignacy Tokarczuk - Kościół, władza, opór społeczny, zorganizowana przez Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie. Poprzedziło ją otwarcie wystawy o tej samej tematyce.

Księdza arcybiskupa powitali m.in.: wiceprezes IPN Janusz Krupski, dyrektor Oddziału IPN w Rzeszowie dr Zbigniew Nawrocki, ordynariusz diecezji rzeszowskiej ks. bp Kazimierz Górny oraz sufragan diecezji sandomierskiej ks. bp Edward Frankowski. Przybyli również przedstawiciele wojewódzkich i miejskich władz samorządowych oraz młodzież szkolna i studenci.

Poszczególne wystąpienia poświęcone były sylwetce i działalności ks. arcybiskupa Ignacego Tokarczuka oraz dziejom kierowanej przez Niego diecezji przemyskiej w latach 1966-1989.

Ignacy Tokarczuk urodził się w 1918 r. w Łubiankach Wyższych k. Zbaraża. Studiował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W 1942 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk metropolity lwowskiego ks. abp. Eugeniusza Baziaka. Następnie był wikariuszem w parafiach archidiecezji lwowskiej. Młodość i pierwsze lata kapłaństwa Ignacego Tokarczuka przedstawił w swoim referacie dr Zbigniew Wójcik, zastanawiając się nad tym, w jaki sposób środowisko rodzinne, szkoła i konkretny czas historyczny - w tym zwłaszcza okres okupacji sowieckiej i niemieckiej na Kresach Wschodnich - wpłynęły na ukształtowanie się osobowości przyszłego metropolity.

Od 1945 r. ks. Tokarczuk przebywał w diecezji katowickiej; w latach 1946-1951 studiował na Wydziale Filozoficznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, gdzie obronił doktorat. W kolejnych latach pracował jako wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Olsztynie i na KUL. W 1965 r. został mianowany biskupem ordynariuszem diecezji przemyskiej, zaś w 1992 r. - pierwszym metropolitą przemyskim. Jego bogatą działalność duszpasterską na stolicy biskupiej omówił ks. dr Andrzej Garbarz, skupiając się na trzech wątkach: na rozwoju pobożności maryjnej, na działalności charytatywnej i trzeźwościowej. Okres pełnienia przez księdza biskupa Ignacego Tokarczuka funkcji ordynariusza przypadł na czasy niezwykle trudne dla Kościoła katolickiego w Polsce, gdy władze państwowe

poprzez nieustanne ingerencje w wewnętrzne sprawy Kościoła dążyły do zepchnięcia jego działalności na płaszczyznę czysto religijną, co w konsekwencji miało doprowadzić do jego marginalizacji, a następnie do całkowitego unicestwienia. Taktykę władz PRL w negocjacjach ze Stolicą Apostolską oraz w stosunkach z Episkopatem Polski do chwili wyboru Jana Pawła II omówił ks. prof. dr hab. Zygmunt Zieliński.

Poruszono również tematykę relacji między dwoma wielkimi postaciami powojennego polskiego Kościoła a ks. bp. Ignacym Tokarczukiem. Prof. dr hab. Marian Marek Drozdowski skupił się na jego interpretacji myśli i dorobku służby duszpasterskiej Prymasa Tysiąclecia, podkreślając zgodność obu hierarchów w ocenach i działaniach dotyczących zarówno kwestii religijnych, jak i społeczno-politycznych. Natomiast Marek Lasota przedstawił relacje między ks. bp. Ignacym Tokarczukiem a kardynałem Karolem Wojtyłą, zaznaczając zwłaszcza zbieżność ich poglądów w sferze katolickiej nauki społecznej.

Ks. bp Tokarczuk występował przeciwko programowej ateizacji społeczeństwa, walce z religią i nietolerancji władz wobec wierzących obywateli, dlatego też od pierwszych chwil swojego pasterzowania został uznany przez SB za "zdecydowanego i niebezpiecznego wroga PRL". Poddano inwigilacji jego aktywność duszpasterską, śledzono jego życie prywatne, nagrywano wystąpienia, stosowano podsłuch. Te działania lokalnego aparatu bezpieczeństwa wobec ks. bp. Ignacego Tokarczuka w niezwykle interesującym referacie, przygotowanym w oparciu o odtajnione materiały z archiwum rzeszowskiego Instytutu Pamięci Narodowej, zaprezentował Piotr Chmielowiec. Z kolei dr Jan Żaryn przedstawił stosunek władz centralnych do diecezji przemyskiej i bp. Tokarczuka.

Metropolita przemyski wspierał działalność struktur podziemnej "Solidarności", pomagając internowanym, ich rodzinom oraz osobom pozbawionym pracy. O kontaktach opozycjonistów z drugiej połowy lat siedemdziesiątych z ówczesnym ordynariuszem przemyskim barwnie i wnikliwie opowiadał - na podstawie własnych doświadczeń - prof. dr hab. Bohdan Cywiński. Natomiast prof. dr hab. Jan Draus przedstawił konsekwentne i różnorakie sposoby wspierania przez bp. Tokarczuka w diecezji przemyskiej oporu społecznego wobec władz komunistycznych.

W dziedzinie budownictwa sakralnego ówczesną sytuację w diecezji przemyskiej na tle całego kraju można uznać za wyjątkową. Wsparcie udzielane przez biskupa ordynariusza kapłanom i wiernym umożliwiło wzniesienie wielu kościołów i kaplic (w latach 1966-1993 na terenie diecezji powstało ich 430) i erygowanie nowych parafii. Większość z nich zbudowano bez wymaganej zgody władz administracyjnych, gdyż te - na podstawie obowiązujących przepisów - takiej zgody z zasady nie udzielały. Represje, jakie spotykały ich budowniczych, precyzyjnie zestawiał Jan Musiał. Natomiast ks. dr hab. Stanisław Nabywaniec przypomniał działania ks. bp Tokarczuka na rzecz ratowania cerkwi greckokatolickich i przywrócenia ich do kultu, w trosce o dostęp wiernych do świątyń i realizację ich prawa do publicznego wyznawania wiary.

W swoim wystąpieniu, bardzo osobistym i pełnym humoru, ks. arcybiskup wspominał m.in. moment swojej nominacji: "Przestraszyłem się tego wszystkiego, dlatego właśnie, że miałem poczucie rzeczywistości: w jakich czasach żyjemy. (...) Czy dam radę? Jestem rzucony na głęboką wodę. Jestem człowiekiem samotnym. Stały przede mną ogromne zadania. (...) Wtedy powiedziałem sobie: mnie tylko zostaje Pan Bóg. Kiedy ja się na Nim

oprę, będę się trzymał konsekwentnie, mogę wiele wycierpieć, ale nie przegram."

Rzeszowski Oddział Instytutu Pamięci Narodowej uroczyście ofiarował ks. abp. Ignacemu Tokarczukowi materiały zbierane na jego temat przez służby specjalne PRL.

Na zakończenie konferencji prezes Oddziału Zrzeszenia WiN w Rzeszowie Stanisław Micał wręczył ks. abp. Ignacemu Tokarczukowi Krzyż "Wolność i Niezawisłość", jako wyraz "wdzięczności za biskupią posługę wyróżniającą się bardzo silnym akcentem społeczno-politycznym" i w uznaniu zasług księdza arcybiskupa dla niepodległości Polski.

Wszystkie referaty wygłoszone podczas sesji zostaną wydane przez IPN w osobnej publikacji. Natomiast, jako że konferencja przeciągnęła się znacznie ponad spodziewany czas, w miejsce przewidzianej programem dyskusji organizatorzy poprosili osoby chcące zabrać głos o przesyłanie swoich wystąpień pisemnie na adres Oddziału IPN w Rzeszowie (ul. Słowackiego 18). Głosy te zostaną wydane w formie aneksu do opublikowanych referatów.